

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

-
- **Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin**
-
- **Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin**

Vaikutusten arvioinnissa esitetty arvio siitä, ettei työvoimaviranomaisen työmäärä kasvaisi työnhakukeskustelujen velvoitteiden lisääntymisen vuoksi, ei vastaa esityksen todellista sisältöä eikä kentän nykytilannetta. Talentia muistuttaa, että työvoimaviranomaisen vastuulle on esitetty uusia velvoitteita (esimerkiksi kasvokkaisten keskustelujen järjestäminen), mikä lisää työmäärää etenkin nykytilanteessa, jossa työttömien määrä Suomessa on kasvussa. Huhtikuun 2025 lopussa kuntien työllisyyspalveluissa oli yhteensä 313 200 työtöntä työnhakijaa, 37 900 enemmän kuin vuotta aiemmin. Tämä kehitys herättää huolen siitä, kuinka kunnille ja hyvinvointialueille varmistetaan riittävät resurssit palveluiden toteuttamiseen. On tärkeää, että työnhakukeskusteluihin ja palvelutarpeen arviointiin varataan riittävästi henkilöstöresursseja ja aikaa, jotta velvoitteet voidaan toteuttaa laadukkaasti ja asiakaslähtöisesti.

- **Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista**

Arvioinnista puuttuu kokonaan analyysi siitä, kuinka moni asiakkaista saattaisi joutua toimeentulotuelle yleistukisanktioiden seurauksena. Sanktiot voivat johtaa siihen, että henkilö siirtyy yleistueltä toimeentulotuelle, mikä kasvattaa Kansaneläkelaitoksen ja mahdollisesti sosiaalihuollon työmäärää. Riskinä on, että sanktiot lisäävät erityisesti toimeentulotukityön ja monialaisten palvelujen tarvetta. Vaikutusten arvioinnissa olisi tärkeä arvioida laaja-alaiset vaikutukset sosiaalihuollon resursseihin, jotta hyvinvointialueet osaavat arvioida omalta osaltaan mahdolliset lisäresurssitarpeet ja varautua niihin ajoissa.

- **Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)**

Talentia pitää ehdotetun yleistuen keskeisiä perusrakenteita tervetulleina. Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen yhdistäminen yhdeksi etuudeksi on askel sosiaaliturvan yksinkertaistamiseksi.

- **Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)**

Talentia huomauttaa, että velvoitteiden tiukentaminen yleistuessa (esim. 10 §:n työnhaun ja työvoimapalveluiden laiminlyönnin seuraamukset) voivat lisätä toimeentulotukiriippuvuutta ja hallinnollista työtä ilman, että työllistymismahdollisuudet paranevat. Työnhaun velvoitteiden yksilöllistäminen on välttämätöntä, sillä työttömät eivät muodosta yhtenäistä ryhmää ja heidän terveydelliset ja sosiaaliset haasteensa vaihtelevat merkittävästi.

- **Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)**

Yleistuen määräytymisen periaatteet eivät Talentian näkemyksen mukaan riittävästi huomioi huoltovelvollisuutta ja perhemuotoa. Ilman lapsikorotuksia tai perhekohtaisia lisiä yleistuki ei kata lapsiperheiden peruskustannuksia, vaan ohjaa heidät edelleen hakemaan toimeentulotukea selvittääkseen arjen kustannuksista. Tämä on ristiriidassa hallitusohjelman tavoitteen kanssa vähentää toimeentulotuen asiakkuuksia. Talentia esittää yleistukeen lapsikorotusten palauttamista tai vaihtoehtoisesti perhekohtaista porrastusta.

- **Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)**

Talentia pitää toimeenpanosäännöksiä pääosin tarkoituksenmukaisina. Kuitenkin kuntien, hyvinvointialueiden ja Kelan yhteistyön vahvistamiseen sekä asiakkaiden oikeusturvan turvaamiseen (esim. työkykyarvioiden yhteensovittaminen eri viranomaisien kesken) tarvitaan selkeitä vastuita ja riittäviä resursseja.

Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)

Talentia pitää tiedonsaantioikeuksia tarpeellisina etuuden toimeenpanon kannalta. Erityisesti on hyvä, että Kela saa tarvittavat tiedot muilta viranomaisilta. On kuitenkin tärkeää huolehtia tietosuojasta ja varmistaa, että tiedonkeruu on oikeasuhtaista ja tarpeellista. Yleistuen piiriin tulevien asiakkaiden yksityisyys on turvattava.

- **Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)**

Talentia pitää tiedonsaantioikeuksia tarpeellisina etuuden toimeenpanon kannalta. Erityisesti on hyvä, että Kela saa tarvittavat tiedot muilta viranomaisilta. On kuitenkin tärkeää huolehtia tietosuojasta ja varmistaa, että tiedonkeruu on oikeasuhtaista ja tarpeellista. Yleistuen piiriin tulevien asiakkaiden yksityisyys on turvattava.

- **Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)**

Talentia on huolissaan kuntien rahoitusvastuun kasvusta tilanteissa, joissa kunnat eivät voi itse vaikuttaa yleistuen asiakasmäärään (esim. työmarkkinoiden tilanne). Kuntien rahoitusvastuun aikaistaminen voi heikentää kuntien taloudellista asemaa. Lisäksi toimeentulotuen kokonaisuudistuksessa kuntien taloudellista vastuuta ollaan kasvattamassa, mikä yhdessä voi muodostaa kohtuuttoman kokonaisrasitteen kunnille. Tätä tulee arvioida jatkovalmistelussa tarkemmin.

- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**

Talentia pitää siirtymäaikaan tärkeänä ja huomauttaa, että asiakkaiden tiedottamiseen ja ohjeistamiseen tarvitaan riittävät resurssit ja selkeä viestintä erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille. Siirtymävaiheessa on vältettävä väliinpuutoamistilanteita, joissa asiakas voi jäädä ilman etuutta.

- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**

Talentia korostaa yleistuki uudistuksen perimmäisen tavoitteen olevan perusturvan riittävyyden ja selkeyden parantaminen. Talentia katsoo, että tukien osittainen yhdistäminen selkeyttää ja yksinkertaistaa sosiaaliturvaa. Tämä on selkeä sosiaalihuollon ammattihenkilöidenkin toive kentältä. Kehittämistä tämän suhteen tulee jatkaa, kuitenkin niin, että erityistä harkintaa osoitetaan haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille.

Talentia esittää, että perhekohtaiset lisät tai lapsikorotukset tulee palauttaa yleistukeen, jotta lapsiperheiden toimeentulo voidaan turvata ilman jatkuvaa riippuvuutta toimeentulotuesta.

Talentia huomauttaa, että Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on toistuvasti kiinnittänyt huomiota Suomen perusturvan riittämättömyyden tasoon. Yleistuen riittävyyden arviointia onkin tehtävä seuraavassa indeksitarkastelussa ja tämän kirjaaminen hallituksen esityksen jatkovalmisteluun on välttämätöntä.

Talentia katsoo, että sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten ja sanktioiden sijaan tulee kehittää uudenlaisia, työllistymistä ja osallisuutta edistäviä kannustimia. Tutkimusten mukaan työnteon taloudellisilla kannustimilla on merkittävä vaikutus työllistymispäätöksiin. Lisäksi työllistymisvelvoite tulisi voida paremmin yksilöllistää, sillä työttömät eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, vaan heidän tilanteensa vaihtelee niin terveydellisesti kuin sosiaalisesti. Sen sijaan, että kaikille työttömille asetetaan samat velvoitteet, tulisi paremmin huomioida yksilölliset ja usein kohtuuttomat tilanteet.

Talentia kiinnittää myös huomiota sosiaaliturvaloukkuihin, jotka estävät ihmisiä siirtymästä etuudelta toiselle joustavasti. Esimerkiksi sairauspäivärahaa, kuntoutustukea ja työkyvyttömyyseläkkeitä hylätään usein, vaikka asiakkaalla on lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä. Talentia korostaa, että näiden kohtuuttomien tilanteiden ratkaisemiseksi tarvitaan joustavampia ja inhimillisempiä käytäntöjä, ei sanktioita.

- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta**

Työnhakukeskustelut ja täydentävät työnhakukeskustelut kohdistuvat usein yleistuen saajiin, joiden tilanteessa on monialaisia palvelutarpeita (työ- ja toimintakyky, elämänhallinta, perhetilanne). Tähän tarvitaan kuntien ja hyvinvointialueiden välisen oikea-aikaisen yhteistyön kehittämistä, jotta asiakkaan palvelutarve arvioidaan kokonaisvaltaisesti. On tärkeää varmistaa, ettei asiakas joudu päällekkäisiin ja toisistaan irrallisiin byrokraattisiin prosesseihin, vaan että palvelut ovat saumattomia ja tukevat hänen työllistymistään ja elämänhallintaansa kokonaisvaltaisesti. Talentia esittää, että jatkovalmistelussa selvitetään muutoksen vaikutuksia työvoimaviranomaisen henkilöstön osaamistarpeisiin ja resurssin tarpeeseen. Lisäksi asiakasjärjestelmien yhteensopivuutta on syytä arvioida ja kehittää, jotta tieto kulkee eri viranomaisten välillä sujuvasti ja asiakas saa tarvitsemansa tuen ilman tarpeetonta viivettä.

- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä

Keskeinen muutos on, että yleistuen saajille säädetään erityisiä työnhakukeskustelujen sisältöjä, joissa painotetaan pitkittyneen työttömyyden syiden, koulutustarpeiden ja erityisesti työ- ja toimintakyvyn arviointia sekä ohjaamista monialaiseen palvelutarpeen arviointiin. Tämä lisää työvoimaviranomaisen velvoitteita ja vahvistaa moniammatillisen yhteistyön tarvetta hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Talentia korostaa, että työ- ja toimintakyvyn sekä elämänhallinnan ongelmien arviointi vaatii sosiaalihuollon ammattihenkilöiden erityisosaamista, jonka varmistaminen on välttämätöntä palveluiden laadun ja asiakkaiden oikeusturvan näkökulmasta.

- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista

Talentia muistuttaa, että tulevan yleistuen asiakkaat eivät muodosta homogeenista joukkoa ja monet työttömät tarvitsevat ensisijaisesti kuntoutusta sekä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammatillista tukea. Talentia pitää tärkeänä, että työnhakukeskusteluissa huomioidaan työnhakijan yksilöllinen elämäntilanne ja että palvelut sovitetaan asiakkaan tarpeisiin eikä työllistymisprosessia hoideta yhdenmukaisena kaavana kaikille. Talentia painottaa, että työnhakukeskusteluja ja palveluprosessia ei tule ylisäädellä, vaan viranomaisilla tulee säilyä riittävä harkintavalta asiakkaan tilanteen yksilölliseen huomioimiseen. Talentia esittää lisäksi, että jatkovalmistelussa selvitetään työnhakukeskustelujen ja palvelutarpeen arvioinnin toteuttamiseen tarvittava osaava ja asiantunteva henkilöstöresurssi sekä varmistetaan sen riittävä rahoitus.

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

-

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

-

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

-

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

-

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

-

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

-

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

-

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

-

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

-

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

-

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

-

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

-

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

-

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

-

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

-

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

-

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

-

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

-

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

-

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

-

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

-

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

-

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

-

4. Muuta lausuttavaa

-

Pekkarinen Heidi
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia